

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ Й ПОРЯДКУ

УДК 351.74:351.746.1 (477) (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-2-14-10>

Веселов Микола Юрійович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
та безпеки життєдіяльності факультету № 2

Криворізького навчально-наукового інституту

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3963-2764>

Гуржій Тарас Олександрович,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права

(Державний торговельно-економічний університет, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3348-8298>

Боровик Артем Вікторович,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету № 2

Криворізького навчально-наукового інституту

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4653-2701>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена комплексному аналізу стану та перспектив розвитку участі громадян в охороні громадського порядку та державного кордону в Україні в умовах воєнного стану та після воєнного відновлення. У роботі окреслюються проблеми, що виникають у процесі функціонування громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону. У висновках обґрунтовується необхідність створення в Україні типових (уніфікованих) моделей громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, які повинні мати централізовану структуру, ієрархію, чіткий правовий статус, постійне фінансування та зв'язок з територіальними правоохоронними органами.

Ключові слова: безпека громад, громадська безпека, громадські формування (організації), державний кордон, Державна прикордонна служба України, діяльність правоохоронних органів, національна безпека, Національна поліція України, охорона громадського порядку, партнерство поліції з населенням.

Постановка проблеми. Залучення громадян до охорони громадського порядку та державного кордону має тривалу історію, зокрема й на теренах України, однак у нових реаліях збройної агресії Російської Федерації, загального зростання рівня тривожності у громадах і локалізованих криміногенних викликів потреба в ефективній взаємодії державних інституцій і громадянського сектору набуває якісно нового значення. Водночас у нормативно-правовому й організаційному аспектах утілення інструментів громадської участі в цій сфері державної політики досі не позбавлене проблемних питань. По-перше, не існує правових підстав і сталої практики фінансування або підтримки громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону (далі – ГФ) з боку органів державної влади чи місцевого самоврядування. По-друге, значна кількість таких ГФ фактично не функціонує або бере символічну участь у безпековому процесі. По-третє, є низка зауважень щодо персоналу цих формувань. Водночас є й позитивні приклади, коли ГФ ефективно співпрацюють із підрозділами Національної поліції України (далі – НПУ), Державною прикордонною службою України (далі – ДПСУ), територіальними громадами тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі розглядаються різні аспекти цієї тематики. Наприклад, у публікації Т. С. Майко й І. І. Грушко аналізується внесок громадських організацій у гарантування національної безпеки України під час воєнного стану, зокрема їхня роль у мобілізації та підтримці національної обороноздатності, гуманітарній допомозі та захисті прав людини [1]. О. М. Ільницький досліджує діяльність громадських об'єднань, зосереджуючись на нових викликах і завданнях, що постали перед цими утвореннями внаслідок збройної агресії [2]. І. В. Слободенюк розглядає організаційно-правові засади діяльності ГФ, акцентує увагу на нормативно-правовому регулюванні та практичних аспектах функціонування таких об'єднань [3]. Колектив авторів у складі С. С. Вітвіцького, А. М. Захарченка, А. Г. Бобкової та С. М. Алфьорова на монографічному рівні розглядають організацію діяльності ГФ з охорони публічного порядку та, серед іншого, у висновках обґрунтовують необхідність конкретизування переліку підстав для їх примусового розпуску (із включенням до нього такої підстави, як фактичне нездійснення статутної діяльності) [4, с. 200]. Національний інститут стратегічних досліджень ще у 2011 р. аналізував громадську думку як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні та підкреслював важливість партнерських відносин між правоохоронцями та населенням для профілактики злочинності [5]. У своєму звіті за 2024 р. Центр демократії та верховенства права висвітлює безпекові потреби організацій громадянського суспільства, активістів, волонтерів і правозахисників, що є важливим для розуміння викликів, з якими стикаються ці суб'єкти в умовах воєнного стану [6]. А. Захарченко в одній зі своїх публікацій слушно наголошує на необхідності покращення матеріально-технічної бази як правоохоронних органів, так і ГФ з охорони громадського порядку для забезпечення дієвості й ефективності їхньої діяльності [7]. Варто наголосити, що серед заходів Програми розвитку ООН в Україні є такі, реалізація яких спрямована на зміцнення громадської безпеки та соціальної згуртованості, зокрема через «підтримку громадських ініціатив і партнерства між громадами та надавачами послуг із безпеки та правосуддя» [8]. Особливістю цього дослідження має стати аналіз досвіду інших країн і визначення типових проблем фактичного функціонування ГФ в Україні.

Міжнародний досвід (Польщі, Угорщини, Чехії, Німеччини) демонструє, що належна підтримка з боку держави, законодавче регулювання та суспільне визнання ролі ГФ значно підвищують рівень громадського правопорядку та безпеки на місцевому рівні. Синергія від аналізу наявних у вітчизняній практиці проблем у поєднанні з опрацюванням позитивних прикладів іноземного досвіду підвищить рівень об'єктивності здобутих результатів щодо перспектив імплементації окремих моделей в українських реаліях.

Метою статті є вивчення стану та властивих Україні організаційно-правових проблем участі громадян в охороні громадського порядку та державного кордону, узагальнення позитивних закордонних практик функціонування подібних ГФ, формування на підставі цього нових підходів.

Виклад основного матеріалу. Станом на грудень 2023 р. в Україні було зареєстровано понад 208,3 тис. неприбуткових організацій, з яких майже 10% становили благодійні фонди, а 27,6% – різні громадські об'єднання. Значна частина цих організацій активізувала свою діяльність у сфері громадської безпеки, особливо в умовах воєнного стану [5]. У 2023 р. спостерігалось зростання дотичності громадянського суспільства до розв'язання соціальних проблем і протидії ключовим суспільним викликам. Зокрема, понад 52% територіальних громад, які мали плани відновлення, залучали до їх розроблення громадські організації або активістів [5]. Проте фінансування громадських організацій у сфері охорони громадського порядку та державного кордону було й залишається складним питанням як до, так і під час повномасштабного вторгнення в нашу країну. У 2023 р. для двох третин організацій громадянського суспільства (мається на увазі всіх разом, а не лише тих, діяльність яких пов'язана із правоохоронними функціями держави) основними джерелами фінансування були пожертви, членські та благодійні внески або донати населення. Міжнародні гранти становили 22% фінансування, а доходи від власної економічної діяльності – 18% [4].

Саме для громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону діє заборона на будь-яку «підприємницьку або іншу діяльність з метою одержання прибутку» [9]. Водночас чинне українське законодавство не містить і будь-яких прямих зобов'язань держави чи органів місцевого самоврядування щодо фінансової підтримки діяльності таких утворень.

Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» визначає правові засади участі громадян у забезпеченні громадського порядку, передбачає створення ГФ, які взаємодіють із підрозділами НПУ та ДПСУ [9]. Як свідчить міжнародний досвід, це є однією з ефективних форм активного партнерства поліції з населенням. У 2022–2023 рр. особливо актуалізувалася взаємодія місцевих ГФ із поліцією у сфері патрулювання, охорони місць тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, підтримання порядку під час евакуаційних заходів тощо. Так, у м. Кривий Ріг у рамках проекту «Поліцейський офіцер громади» до патрулювань активно залучалися громадські активісти. Завдяки їхній участі вдалось знизити рівень адміністративних правопорушень у двох громадах на 18% протягом першого півріччя 2023 р. [10]. Подібна практика була реалізована в м. Черкаси, де на основі угоди між ГО «Муніципальна варта Черкас» і місцевим підрозділом поліції було організовано спільний чергування біля стратегічних об'єктів, шкіл і гуманітарних складів. Це стало особливо важливим у періоди пові-

тряної тривоги або масованих обстрілів, коли основні сили поліції були задіяні на інших стратегічних об'єктах [11]. ДПСУ також у деяких регіонах налагоджувала комунікацію із громадськими ініціативами. Наприклад, на Сумщині у 2023 р. Громадська організація «Безпечний кордон» проводила інформаційно-просвітницькі заходи серед мешканців прикордонних сіл з метою формування культури правомірної поведінки під час виявлення диверсійно-розвідувальних груп [12]. Такі приклади, безсумнівно, свідчать про зростання ролі громадських ініціатив у реальному гарантуванні національної безпеки та правопорядку. Водночас ці приклади взаємодії переважно залишаються місцевою ініціативою, мають локальний епізодичний характер, без належної системної координації з боку держави. Окрім того, багато подібних та інших заходів щодо підтримки мешканців громад і тимчасово переміщених осіб у важких умовах воєнного стану проводилося завдяки волонтерам, діяльність яких не мала формально визначеного організаційного характеру. Це знижує стабільність взаємодії та ефективність таких моделей у довготривалій перспективі.

Досвід країн Центральної та Західної Європи свідчить про високу ефективність участі громадян у питаннях підтримання правопорядку та громадської безпеки. У низці держав було створено сталі моделі взаємодії населення, органів місцевого самоврядування і поліції в охороні правопорядку, що функціонують у межах законодавства, отримують підтримку з боку держави і не суперечать демократичним принципам.

Наприклад, у Польщі, окрім офіційно створеної муніципальної охорони порядку (*“Straż Miejska”*), діють також громадські об'єднання (*“stowarzyszenia”*), які укладають угоди про співпрацю з муніципалітетами або поліцією. Вони беруть участь у профілактиці правопорушень, організовують інформаційні кампанії з безпеки, патрулюють у складі змішаних груп, а також співпрацюють з місцевими органами освіти та соціального захисту. Ці організації діють на засадах добровільності й отримують фінансування з місцевих бюджетів і донорських програм [13].

В Угорщині вже понад три десятиліття функціонує розгалужена система добровільних об'єднань *“Polgárőrség”*, створена в 1991 р. Це одна з найуспішніших моделей громадської безпеки в Європі, яка координується національною асоціацією та має понад 60 тис. членів у приблизно 2 тис. місцевих відділень поліції. Члени організації здійснюють патрулювання вулиць, супроводжують поліцію, допомагають під час масових заходів і забезпечують охорону шкільних зон. Діяльність *“Polgárőrség”* здійснюється у тісній співпраці з поліцією, фінансується з державного та місцевого бюджетів, а також донорських фондів [14].

У Чехії добровільні ініціативи у сфері громадської безпеки функціонують у формі громадських асоціацій, які співпрацюють з муніципальною поліцією. Добровольці, що не мають спеціальних повноважень, беруть участь у профілактичних заходах, інформаційних кампаніях, патрулюваннях пішохідних зон, допомагають у реагуванні на незначні правопорушення. Діяльність таких об'єднань координується відповідними муніципальними підрозділами поліції, і в багатьох випадках вони отримують матеріальну підтримку з бюджету громади [15].

Також потрібно зазначити досвід Німеччини й участь громадян у підтримці безпеки, що відбувається в рамках ініціатив *“Bürgerbeteiligung an der öffentlichen Sicherheit”* (громадська участь у публічній безпеці). Найпоширенішою формою є так звані *“Bürgerwachen”* (громадянські

варті), які співпрацюють з поліцією на рівні муніципалітетів. Варто підкреслити, що для запобігання проявам радикалізму чи порушенню прав людини законодавство Німеччини суворо регламентує діяльність таких об'єднань і вимоги до їхніх членів. Формування, які не відповідають цим вимогам, можуть бути заборонені або розформовані за рішенням органів юстиції [16].

Загалом, у кожній із розглянутих країн простежується спільна тенденція – ГФ не є альтернативою офіційним силовим структурам, а лише виступають допоміжним, але ефективним інструментом, який дозволяє забезпечити постійний зв'язок між громадянами та правоохоронцями. Вони сприяють формуванню довіри до поліції, оперативному реагуванню на загрози, зниженню рівня дрібної злочинності та підвищенню рівня особистої безпеки мешканців громад. Водночас важливим чинником успішності цих моделей є наявність чіткої правової бази, фінансової підтримки та механізмів звітності перед громадою. Ще однією, на наш погляд, дуже важливою властивістю організації залучення громадськості до питань охорони громадського порядку та безпеки, яка випливає з наведених іноземних практик, є централізований з боку держави підхід до створення та функціонування відповідних ГФ.

Для України, де наявна тенденція до вільного створення (*«<...> на добровільних засадах за місцем роботи, навчання або проживання громадян <...>»* [9, ст. 4]), державної реєстрації та функціонування ГФ чи навіть спонтанного виникнення громадських ініціатив у секторі національної безпеки (у відповідь на воєнні виклики, особливо на початку повномасштабного воєнного вторгнення збройних сил Російської Федерації), ці приклади іноземного досвіду можуть стати орієнтиром для розроблення уніфікованої моделі, яка б дозволила ефективно залучити громадян до охорони громадського порядку та державного кордону без дублювання функцій поліції, але з належною правовою легітимацією, підзвітністю та прозорістю.

Ще від 2015 р. в Україні в діяльності правоохоронців почала активно розвиватися стратегія *“Community Policing”*. Попри це, й до тепер у нашій державі відсутня цілеспрямована політика визначення потреб держави в розвитку активної моделі участі громадян у діяльності правоохоронних органів, розбудови продуманої системи та структури відповідних ГФ, нормативного та методичного забезпечення здійснення координації та контролю їхньої діяльності. Цілком допускаємо, що ані в НПУ, ані в ДПСУ немає чіткого уявлення про кількість і локалізацію всіх зареєстрованих натеper у державі ГФ, діяльність яких пов'язана з охороною громадського порядку чи державного кордону. Водночас мусимо констатувати, що значна частина зареєстрованих в Україні ГФ не має чітких планів своєї діяльності, не відповідає всім вимогам законодавства, не виявляє жодної ініціативи й активності в питаннях охорони громадського порядку чи державного кордону. Це впливає із проведених власне авторами дослідження соціологічних опитувань ($\geq 90\%$ пересічних громадян не бачать жодного прояву діяльності таких ГФ і нічого про них не чули), а також аналізу прикладів судових рішень щодо припинення їхньої діяльності шляхом примусового розпуску відповідно до закону.

Так, підставою для припинення діяльності громадського формування з охорони громадського порядку «Щит Глухівці» (Вінницька область) шляхом його примусового розпуску за рішенням Вінницького окружного адміністративного суду стало ненадання керівником цього формування до територіального підрозділу НПУ «списків членів громадського формування з переліком

документів для перевірки питання щодо можливості бути членом громадського формування з охорони громадського порядку, а також не здійснено перевірок та не проведено навчання з особами, які є кандидатами у члени громадського формування, у зв'язку із чим члени ГФ з ОГП смт Глухівці не можуть залучатися до охорони публічної безпеки і порядку» [17]. Інший приклад припинення судом діяльності ГФ «Безпека громадського простору» (м. Одеса): підстава – формальне існування громадського формування. Відповідно до інформації, наданої Департаментом муніципальної безпеки Одеської міської ради й Одеським районним управлінням поліції № 1 ГУНП в Одеській області, робота даного ГФ в забезпеченні правопорядку не здійснюється, зв'язки з територіальними правоохоронними органами не підтримуються, звіти про проведену роботу протягом 2022–2024 рр. не надано, будь-який зв'язок з формуванням відсутній [18]. Ретельний аналіз судової практики свідчить, що такі приклади є типовими та поширеними.

Як зазначалося, важливим складником функціонування ГФ є взаємодія із правоохоронними органами. Формат співпраці передбачає укладення меморандумів із територіальними підрозділами НПУ чи ДПСУ, спільну участь у заходах забезпечення порядку, обмін оперативною інформацією щодо загроз, а також участь у підготовці ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Аналогічні моделі співпраці вже існують у деяких громадах України, але мають несистемний і ситуативний характер. Новий формат організованої участі громадян в охороні громадського порядку та/чи державного кордону на базі типових (уніфікованих) моделей ГФ із чіткою централізованою структурою та ієрархією, системою координаційних зв'язків з територіальними правоохоронними органами й органами місцевого самоврядування, стабільним фінансуванням (наприклад, коштом місцевих бюджетів) може стати масштабним, дієвим і довготривалим проєктом.

Ми наводили приклади того, що схожі формати функціонують за кордоном. Зокрема, в Угорщині: організація “Polgárőrség” (Громадська варта) об'єднує понад 60 тис. добровольців, водночас значна частина з них – колишні працівники силових структур (фахівці, які мають відповідний професійний досвід і психологічну підготовку до дій в екстремальних ситуаціях). Вони патрулюють разом із поліцією, беруть участь у профілактичних кампаніях і діють у правовому полі [14]. У Польщі муніципальні охоронні служби співпрацюють із поліцією, а самоврядні громади укладають угоди із громадськими організаціями щодо спільного патрулювання або інформування населення про соціальні, природні чи техногенні ризики [13]. У Німеччині участь громадян у вирішенні безпекових питань регламентується федеральним законодавством і дозволяє створювати місцеві ініціативи (“Bürgerwachen”), які діють під контролем поліції або муніципалітету [16].

Тож створення єдиної (типової) системи ГФ завдяки активній добровільній участі в їхній діяльності колишніх пенсіонерів (ветеранів) правоохоронних органів, військовослужбовців Збройних сил України є не лише доцільною, а й стратегічно важливою ініціативою для України. Це дозволяє не лише посилити громадську безпеку та правопорядок у громадах, але й забезпечити ефективне використання людського ресурсу та досвіду тих, хто тривалий час працював у системі правопорядку чи проходив військову службу (за контрактом чи за мобілізацією у воєнний період). За належної координації з боку держави та підтримки на місцевому рівні така модель може стати невід'ємним складником національної системи громадської безпеки та поступової адаптації цих осіб до умов і способу мирного («цивільного») життя.

Висновки. Проведений аналіз міжнародного та національного (українського) досвіду правового регулювання та практичного функціонування ГФ, які діють у сфері охорони громадського порядку та державного кордону, свідчить про важливу роль цих інституцій у сучасній системі гарантування громадської безпеки та порядку, особливо в умовах підвищених загроз, спричинених збройною агресією проти України.

Сучасні українські громадські об'єднання, попри складні умови воєнного часу, демонструють високий рівень мобілізаційного та соціального потенціалу. Вони активно долучаються до заходів підтримання правопорядку, інформаційної роботи, соціальної підтримки осіб у кризових ситуаціях. Проте ця діяльність часто має фрагментарний характер і базується переважно на ентузіазмі громадян, а не на системній підтримці держави чи органів місцевого самоврядування. Значна частина громадських об'єднань, створених у нашій державі в установленому законом порядку для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, стикається із проблемами фінансування, матеріального забезпечення, а також відсутністю чітких механізмів координації та взаємодії з відповідними правоохоронними органами й органами місцевого самоврядування.

На основі вивчення міжнародного досвіду (зокрема, країн Центральної Європи) можна зробити висновок, що найбільш ефективними є ті моделі, у яких аналогічні ГФ функціонують у тісному партнерстві з органами правопорядку, мають чітку організаційну структуру, нормативне та фінансове підґрунтя для реалізації діяльності, а також постійний зовнішній нагляд за дотриманням демократичних принципів.

Уважаємо, що наступним кроком для подальших досліджень має стати розроблення національних типових (уніфікованих) моделей ГФ із чіткою централізованою структурою та ієрархією, системою координаційних зв'язків з територіальними правоохоронними органами й органами місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Майко Т. С., Грушко І. І. Роль громадських організацій у забезпеченні національної безпеки України в умовах воєнного стану. *Acta Securitatae Volyniensis*. 2023. № 1. С. 28–34. DOI: 10.32782/2786-9385/2023-1-4.
2. Ільницький О. М. Діяльність громадських об'єднань щодо забезпечення громадської безпеки в умовах воєнного стану. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану* : тези доповідей учасників Науково-практичної конференції, м. Вінниця, 7 грудня 2022 р. Вінниця : ХНУВС, 2022. С. 135–136.
3. Слободенюк І. В. Організаційно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони правопорядку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 20 с.
4. Правові форми взаємодії органів і підрозділів Національної поліції з органами місцевого самоврядування у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку : монографія / С. С. Вітвицький та ін. Київ : Алерта, 2024. 206 с.
5. Громадська думка як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні : аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2011. URL: <https://surl.li/phjvan> (дата звернення: 14.04.2025).

6. Безпекові потреби ОГС, активістів, волонтерів, правозахисників / Центр демократії та верховенства права. Київ, 2024. URL: <https://surl.li/zjfkcn> (дата звернення: 12.04.2025).
7. Захарченко А. М. Організаційно-правові засади розроблення регіональних і місцевих правоохоронних програм. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. Вип. 2. С. 9–19. DOI: 10.32782/cuj-2023-2-2.
8. Поліпшення громадської безпеки та соціальної згуртованості. *Програма розвитку ООН в Україні*. Київ, 2023. URL: <https://surl.li/vdcxno> (дата звернення: 17.04.2025).
9. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835–III. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> (дата звернення: 17.04.2025).
10. Безпека громади: як взаємодіють офіцери поліції та добровільні об'єднання. *Офіційний сайт Національної поліції*. 2023. URL: <https://npu.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2025).
11. Муніципальна варта Черкас : звіт про діяльність за 2023 р. URL: <https://mv.chmr.gov.ua/zvit2023> (дата звернення: 15.04.2025).
12. Програма підвищення громадської обізнаності у прикордонних громадах / ГО «Безпечний кордон». URL: <https://surl.gd/xtgthw> (дата звернення: 15.04.2025).
13. About Municipal Guard / Ministry of Interior of the Republic of Poland. (N. d.). URL: <https://www.gov.pl/web/mswia/municipal-guard> (дата звернення: 15.04.2025).
14. Országos Polgárőr Szövetség. Annual Report. 2022. URL: <https://opsz.hu/jelentesek> (дата звернення: 15.04.2025).
15. Community Policing Guidelines / Ministry of the Interior of the Czech Republic. (N.d.). URL: <https://www.mvcr.cz/policie/soucasti-obecni-policie.aspx> (дата звернення: 15.04.2025).
16. Bürgerbeteiligung an der öffentlichen Sicherheit / Bundesministerium des Innern und für Heimat. (N.d.). URL: <https://surl.li/ecimbv> (дата звернення: 15.04.2025).
17. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 30.03.2023 р. у справі № 120/10957/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109905096> (дата звернення: 20.04.2025).
18. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 12.03.2025 р. у справі № 420/2506/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125818621> (дата звернення: 20.04.2025).

References

1. Maiko, T. S., & Hrushko, I. I. (2023). Rol hromadskykh orhanizatsii u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [The Role of Public Organizations in Ensuring National Security of Ukraine under Martial Law]. *Acta Securitate Volyniensis*, 1, 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2023-1-4> [in Ukrainian].
2. Il'nytskyi, O. M. (2022). Diialnist hromadskykh ob'ednan shchodo zabezpechennia hromadskoi bezpeky v umovakh voiennoho stanu [Activities of Public Associations in Ensuring Public Security under Martial Law]. *Zakhyst ta dotrymanna prav hromadian orhanamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [In Protection and Observance of Citizens' Rights by the National Police of Ukraine under Martial Law]: Proceedings of the Scientific-Practical Conference* (Vinnytsia, December 7, 2022) (pp. 135–136). Vinnytsia: KhNUVS [in Ukrainian].
3. Slobodeniuk, I. V. (2018). Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti hromadskykh formuvan z okhorony pravoporiadku [Organizational and Legal Foundations of the Activities of Public Formations for the Protection of Public Order]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law University, 20 p. [in Ukrainian].
4. Vitvitskyi, S. S., Zakharchenko, A. M., Bobkova, A. H., & Alforov, S. M. (2024). *Pravovi formy vzaiemodii orhaniv i pidrozdiliv Natsionalnoi politsii z orhanamy mistsevoho samovriaduvannia u sferi zabezpechennia publichnoi bezpeky i poriadku [Legal forms of interaction of bodies and units of the National Police with local self-government bodies in the sphere of ensuring public safety and order]*: monohrafiia. Kyiv: Alerta, 206 [in Ukrainian].
5. National Institute for Strategic Studies (2011). Hromadska dumka yak chynnyk efektyvnosti diialnosti pravookhoronnykh orhaniv v Ukraini [Public Opinion as a Factor of the Effectiveness of Law Enforcement Agencies in Ukraine]. Analytical Note. Kyiv. Retrieved from: <https://surl.li/wabhmw> [in Ukrainian].
6. Center for Democracy and Rule of Law (2024). Bezpekovi potreby OHS, aktyvistiv, volonteriv, pravozakhysnykiv [Security Needs of NGOs, Activists, Volunteers, and Human Rights Defenders]. Kyiv. Retrieved from: <https://surl.li/zjfkcn> [in Ukrainian].
7. Zakharchenko, A. M. (2023). Orhanizatsiino-pravovi zasady rozroblennia rehionalnykh i mistsevykh pravookhoronnykh prohram [Organizational and legal principles for the development of regional and local law enforcement programs]. *Central Ukrainian Bulletin of Law and Public Administration*, 2, 9–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2023-2-2> [in Ukrainian].
8. United Nations Development Programme in Ukraine (2023). Polipshennia hromadskoi bezpeky ta sotsialnoi zghurtovannosti [Improving Public Security and Social Cohesion]. Kyiv. Retrieved from: <https://surl.li/vdcxno> [in Ukrainian].
9. Pro uchast hromadian v okhoroni hromadskoho poriadku i derzhavnoho kordonu: Zakon Ukrainy vid 22.06.2000 r. № 1835–III. Data onovlennia: 15.03.2022 [On the Participation of Citizens in the Protection of Public Order and the State Border: Law of Ukraine № 1835–III dated June 22, 2000, updated: 15.03.2022]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> [in Ukrainian].
10. Official Website of the National Police. (2023). Ofitsiinyi sait Natsionalnoi politsii. Bezpeka hromady: yak vzaiemodiiut ofitsery politsii ta dobrovilni ob'iednannia [Community Safety: How Police Officers and Volunteer Associations Cooperate]. Retrieved from: <https://npu.gov.ua/> [in Ukrainian].
11. Munitsypalna varta Cherkas: zvit pro diialnist za 2023 r. [Municipal Guard of Cherkasy. Annual Activity Report 2023]. Retrieved from: <https://mv.chmr.gov.ua/zvit2023> [in Ukrainian].
12. HO “Bezpechnyi kordon”. Prohrama pidvyshchennia hromadskoi obiznanosti v prykordonnykh hromadakh [NGO “Safe Border”. Awareness Raising Programme in Border Communities]. Retrieved from: <https://surl.gd/xtgthw> [in Ukrainian].
13. Ministry of Interior of the Republic of Poland. (n.d.). About Municipal Guard. Retrieved from: <https://www.gov.pl/web/mswia/municipal-guard> [in English].
14. National Association of Civil Guards of Hungary (Országos Polgárőr Szövetség). (2022). Annual Report 2022. Retrieved from: <https://opsz.hu/jelentesek> [in English].

15. Ministry of the Interior of the Czech Republic. (n.d.). Community Policing Guidelines. Retrieved from: <https://www.mvcr.cz/policie/soucasti-obecni-policie.aspx> [in English].
16. Federal Ministry of the Interior and Community of Germany (Bundesministerium des Innern und für Heimat). (n.d.). Citizens' Participation in Public Safety. Retrieved from: <https://surl.li/ecimbv> [in German].
17. Rishennia Vinnytskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 30.03.2023 r u spravi № 120/10957/22 [Decision of the Vinnytsia District Administrative Court dated March 30, 2023 in case № 120/10957/22]. *Unified State Register of Court Decisions*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109905096> [in Ukrainian].
18. Rishennia Odeskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 12.03.2025 r u spravi № 420/2506/25 [Decision of the Odesa District Administrative Court dated March 12, 2025 in case № 420/2506/25]. *Unified State Register of Court Decisions*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125818621> [in Ukrainian].

Veselov Mykola,

Doctor of Law, Professor,

Professor at the Department of State and Legal Disciplines and Life Safety of the Faculty № 2

Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3963-2764>

Gurzhii Taras,

Doctor of Law, Professor,

Head of Department of Administrative, Financial and Informational Law

(State University of Trade and Economic, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3348-8298>

Borovyk Artem,

Student of the Second (Master's) Level of Higher Education at the Faculty № 2

Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4653-2701>

CURRENT STATUS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF CITIZENS' PARTICIPATION IN THE PROTECTION OF PUBLIC ORDER AND STATE BORDER IN UKRAINE

The article is devoted to a comprehensive analysis of the current state and development prospects of citizen participation in the protection of public order and the state border in Ukraine under martial law and during post-war recovery. The study outlines the challenges that arise in the functioning of public formations responsible for protecting public order and the state border. The authors emphasize that, despite the historical tradition of involving the population in maintaining law and order and public safety, such participation is often fragmented, localized, and, in many cases, declarative at the present stage. In particular, these public formations frequently lack adequate funding, organizational support, systematic training, and cooperation with the National Police or the State Border Guard Service of Ukraine. Additionally, the article considers examples of court rulings that have ordered the dissolution of certain formations due to the formal nature of their activities.

Against the backdrop of national practices, the article provides a detailed review of international experiences from Central and Western European countries (Poland, Hungary, the Czech Republic, and Germany), where effective and legally regulated models of interaction between the police, municipalities, and volunteer public associations are in place. These models are based on transparent procedures, local budget funding, government oversight, and mandatory training for members of the formations. Special attention is given to the experience of Hungary, where volunteer guards have become an integral part of the system for maintaining law and order and ensuring public safety.

In conclusion, the authors substantiate the need to establish standardized (unified) models of public formations in Ukraine for the protection of public order and the state border. These models should feature a centralized structure, clear hierarchy, defined legal status, consistent funding, and established connections with territorial law enforcement agencies.

Key words: community safety, public safety, public formations (organizations), state border, State Border Service of Ukraine, activities of law enforcement agencies, national security, National Police of Ukraine, protection of public order, partnership between police and population.